

мислових, електротехнічних, сільсько-господарських, фотографічних виставок та з'їздів [4, с.12—13].

Таким чином, можна з впевненістю стверджувати, що виникнення та діяльність Російського технічного товариства у другій половині XIX ст. відіграли визначну роль у науково-технічному прогресі такої величезної країни, як Російська імперія.

1. *Костомаров В.М.* Из деятельности Русского технического общества в области машиностроения. — М.: Машгиз, 1957. — 180 с.

2. *Филиппов Н.Г.* Научно-технические общества дореволюционной России // Вопросы истории. — 1985. — № 3. — С.31—45.

3. *Устав* Русского технического общества // Записки Киевского отделения Русского технического общества. — 1871. — Т.1, вып.1. — С.12—27.

4. *Филиппов Н.Г.* Русское техническое общество (1966—1905): Автореф. дис... канд. ист. наук / Моск. гос. ист.-архивн. ин-т. — М., 1965. — 19 с.

5. *Филиппов Н.Г.* Научно-технические общества России (1866—1917): Уч. пособие. — М., 1976. — 210 с.

6. *К 100-летию* научно-технических обществ СССР: Материалы для докладов и бесед. — М.: Профиздат, 1966. — 29 с.

7. *Воздухоплавание* и исследование атмосферы. — СПб., 1905. — Вып.9. — С.20—27.

8. *Научно-технические общества СССР* (Исторический очерк). — М.: Профиздат, 1968. — 456 с.

9. *Филиппов Н.Г.* Съезды, созданные Русским техническим обществом в 1870—1904 гг. / Тр. Моск. гос. ист.-архивн. ин-та. — М., 1965. — С.217—272. — (По истории гос. учреждений СССР; Т.19).

Г.Л.Звонкова,
наук.співроб., канд.іст.наук

Початок діяльності Харківського наукового медичного товариства

Харківське наукове медичне товариство було створено в 1861 р. прогресивними представниками інтелігенції.

З другої половини XIX століття Харків став значним торговельним та культурним центром на Україні, де на той час була велика кількість спеціалістів різних галузей науки і техніки, у тому числі медичних працівників. З розвитком промисловості та торгівлі у Харкові швидко розвивалися будівництво нових будинків та благоустрій міста. Поліпшився його санітарний стан.

Створивши цілу мережу науково-технічних товариств (відділень), РТТ контролювало розвиток усіх галузей промисловості країни. У рамках РТТ відбувалось синтезування наукової інформації, оформлення її в наукові напрямки та проекти. Кожна ідея, теорія або проект у Російському технічному товаристві мали можливість обговорення і визнання.

У 1860 р. професор В.Ф. Грубе зібрав у себе на квартирі групу харківських лікарів і запропонував створити медичне товариство. Ця пропозиція зборами була прийнята. Для складання проекту статуту були виділені В.А.Франковський, Г.С.Риндовський і В.Ф.Грубе. Оскільки товариство не було пов'язане з університетом, то його затверджувала медична рада Міністерства внутрішніх справ. 23 березня 1861 р. медичний департамент повідомив харківського губернатора про затвердження статуту і дозвіл від-

крити товариство. 27 травня 1861 р. на зборах були присутні 13 співробітників університету, 10 працюючих лікарів і 3 вільнопрактикуючих лікаря. Першим головою товариства було обрано професора Д.Ф.Лямбля, а з 1869 р. — В.Ф.Грубе, який займав цю посаду 22 роки [1].

У 1893 р. Міністерством народної освіти Росії було затверджено статут Товариства наукової медицини, яке почало функціонувати незалежно від Товариства дослідних наук. Ініціатором його став В.Я.Данилевський, який з 1886 р. почав працювати ординарним професором медичного факультету Харківського університету та одночасно завідував фізіологічною лабораторією. Головою товариства було обрано професора П.І.Ковалевського, його заступником — І.Н.Оболенського, казначеєм — М.Д.Пономарьова, секретарями — приват-доцента А.В.Богданова і М.І.Мухіна. На засіданнях товариства його учасники — професори і викладачі — робили повідомлення, що мали характер наукового дослідження. Засідання відвідували і студенти старших курсів університету. У 1898 р. проведено 10 засідань товариства, на яких були присутні як його члени, так і сторонні відвідувачі [2].

Більшість засновників Харківського медичного товариства належала до університетського кола. У перші роки існування товариства збори доводилося проводити у приміщеннях медичного факультету університету або навіть на приватних квартирах. Після створення лікарні Медичного товариства засідання стали проводитися в її приміщенні. Власне приміщення Харківське медичне товариство отримало після купівлі будинку № 14 на вулиці Пушкінській [3].

З початку своєї діяльності товариство поставило перед собою цілі вивчення, удосконалення та корисного застосування всіх галузей медицини. Товариство мало можливість вести наукову роботу, оскільки багато з його членів були співробітниками медичного факультету.

Поряд із науковою діяльністю Медичне товариство проводило і суспільну діяльність. За його ініціативою було створено ряд медичних закладів, які надали товариству загальнодержавне значення. У перший період діяльності товариством були створені: лікарня для приходячих хворих (12.01.1863 р.); лікарня (22.09.1885 р.); Пастерівський інститут з бактеріологічною станцією (20.04.1887 р.); Кабінет хімічної та мікроскопічної діагностики (01.07.1888 р.).

Напрямки і характер роботи Медичного товариства Харкова визначались пропозиціями вчених, інтелігенції, що були добре ознайомлені з проблемами міста. Велику громадську діяльність товариство розгорнуло на користь розвитку соціальної сфери Харкова.

Перше відрядження науковим товариством було надано тоді, коли у 1886 р. стало відомо про досягнення Л.Пастера з попередження хвороби водобоязні. Поштовою собакою двох хлопчиків Харкова, один з яких після щеплення у Л.Пастера одужав. Він поїхав до Парижу разом з відрядженими лікарями Ю.Ю.Мотте і Н.А.Протопоповим. На честь 25-річчя товариства в присутності представників громадськості лікар Е.Ф.Беллін зробив доповідь «Про пастерівські щеплення». Доповідач закликав присутню громадськість відгукнутись благодійністю

і допомогти товариству організувати Пастерівський інститут. Харківська міська дума виділила 300 крб. на перші роботи [4], що дало можливість Ю.Ю.Мотте і Н.А. Протопопову зразу ж після повернення з Парижу розпочати експериментальні дослідження отрути сказу, яку вони привезли від Л.Пастера [5].

Так почав діяльність Пастерівський інститут Харківського медичного товариства як його структурний підрозділ, що був організований на пожертвування громадян і установ Харкова та інших губерній. Медичне товариство, відкриваючи Пастерівський інститут, не обмежувало його діяльність лише щепленнями, воно створювало наукову установу для розробки усіх проблем бактеріології. На утримання інституту зробили внески 7 губернських, 15 повітових, 7 міських управ. Велика заслуга у справі організації і розвитку інституту,

а також бактеріологічної станції належить професорам Л.С.Ценковському і В.П.Крилову. Л.С.Ценковський брав участь в усіх протиепідемічних заходах товариства. Він був науковим авторитетом у питаннях бактеріології, виховав В.К.Високовича та інших бактеріологів Харкова [6].

Підводячи підсумки діяльності товариства за її початковий період, можна відмітити наступне: воно провело велику наукову роботу та роботу з популяризації науки; організувало ряд корисних закладів (лікарню для мало-забезпечених, Пастерівський інститут з бактеріологічною станцією, Кабінет хімічної та мікроскопічної діагностики); почало підготовку середніх медичних кадрів і спеціалізацію лікарів з бактеріології; започаткувало санітарно-просвітницьку діяльність в місті шляхом читання лекцій та друкування популярних брошур.

1. *100-летие* Харьковского научного медицинского общества. 1861—1961. Сборник очерков и статей по истории деятельности. — Киев, 1965. — 470 с.

2. *Державний архів* Харківської області (ДАХО), фонд імператорського Харківського університету ім.Олександра І.

3. *Харьковское* медицинское общество (1861—1911). —Харьков: Типография и Литография М.Зильберберг и С-вья, 1913. — 480 с.

4. *ДАХО*, фонд Харківської міської думи.

5. *Харьковскому* медицинскому обществу 25 лет // Харьковский губернские новости. — 1887. — 21 января.

6. *ДАХО*, фонд Харківського медичного товариства.